

УДК 378: 81'271

К. Я. Климова

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ

У статті розглянуто поняття «креативність» у площині проблеми формування мовнокомунікативної професійної компетентності майбутніх учителів. Автор послідовно доводить думку про те, що створення у педагогічному вищій навчального середовища, яке відповідає вимогам сучасної вищої освіти, є обов'язковою умовою формування креативності студентів у ході науково-дослідної, індивідуально-самостійної навчальної роботи з української мови.

Ключові слова: *креативність, мовнокомунікативна професійна компетентність майбутнього вчителя, навчальне середовище, структурні компоненти навчального середовища, суб'єктно-діяльнісне навчання.*

Постановка проблеми. Формування креативності вчителя, якого закономірно вважають найвагомим мовленнєвим авторитетом для дітей, відбувається у навчальному середовищі університету. Навчальне середовище як система у своїй структурі передбачає поєднання двох компонентів: інтелектуального (формування ключових і предметних компетентностей) й матеріального (обладнанні аудиторії, комп'ютерні класи, інтерактивні мультимедіасистеми, сенсорні дошки, навчальні комп'ютерні програми, навчально-методична та лексикографічна література в бібліотеках і кабінетах тощо).

З огляду на актуальність проблеми, у статті **поставлено мету** – охарактеризувати фактори впливу на процес створення навчального середовища вищого навчального закладу (ВНЗ), яке відповідає вимогам сучасної освіти та є обов'язковою умовою формування креативності майбутнього вчителя у ході науково-дослідної, індивідуально-самостійної навчальної роботи (зокрема з української мови). При цьому інтелектуальна й матеріальна складові навчального середовища повинні бути взаємовідповідними.

Виклад основного матеріалу. Формуючи креативність студентів на заняттях з курсу української мови, викладачеві слід урахувати декілька факторів:

1) особливості студентського віку як визначального періоду соціалізації особистості;

2) шкільний досвід творчої діяльності студентів, сформований на уроках, факультативних заняттях та позакласних заходах з української мови;

3) індивідуальний креативний потенціал майбутнього педагога.

Зупинимося стисло на кожному з факторів.

Перший фактор. Професійний розвиток студента на кожному курсі має специфічні особливості (свій комплекс фізичних, когнітивних, психоемоційних рис):

1. У перший рік навчання відбувається адаптація до навчального середовища ВНЗ.

2. Другокурсники характеризуються періодом напруженої навчальної діяльності, отримують загальну підготовку, визначаються у своїх інтелектуальних потребах.

3. На третьому курсі стрімко зростає інтерес до самостійної дослідницької діяльності, з-поміж студентів вже чітко вирізняються творчо обдаровані, здібні до наукової роботи особистості.

4. Студенти четвертого – шостого курсів – це випускники, що отримують дипломи бакалавра, спеціаліста, магістра, вони апробують отримані знання й уміння під час проходження виробничих практик, їх курсові, дипломні (кваліфікаційні), магістерські роботи мають виразну професійну спрямованість.

Проблемі адаптації молоді до навчання у ВНЗ присвячено дослідження З. Курлянд, яка цілком слушно виокремлює такі позиції: 1) студентська діяльність є новою формою суспільної практики; 2) у ВНЗ звужується сфера інтересів молоді у напрямку їх професіоналізації; 3) студентський вік – період найбільш інтенсивного розвитку інтелектуальних та моральних сфер людини; 4) шкільне навчання – «дозоване засвоєння навчального матеріалу на кожен урок», навчання у ВНЗ – «процес, що має науково-пошуковий, творчий характер, пов'язаний з опануванням нових методів роботи»; 5) студенти відчувають психологічні проблеми у раціональному розподілі свого робочого та вільного часу через відсутність щоденного контролю рівня знань, умінь і навичок при зростанні обсягу навчального матеріалу [1, с. 75-77].

Другий фактор. Природнім прагненням майбутнього вчителя як суб'єкта педагогічного спілкування є бажання постійно розвиватися, вдосконалюватися, бути у творчому пошуку. Процес формування креативної мовної особистості, як правило, безперервний – постійне мовне самонавчання й самовдосконалення притаманне багатьом компетентним учителям. Потяг до мовної творчості з'являється у них, зазвичай, ще в дитячому віці, здебільшого під впливом дорослого оточення (батьків і старших членів родини – особливо якщо серед них є педагоги; вихователів дошкільних закладів, учителів, керівників шкільних гуртків), україномовної художньої літератури, театру, ЗМІ.

Оскільки до 17 років формуються всі функції мовлення, слід ураховувати, що кожен абітурієнт, прийшовши до педагогічного ВНЗ зі школи, вже на певному рівні володіє чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням, письмом. Тому велике

значення для підготовки майбутнього студентства педагогічних ВНЗ має дотримання єдиного мовного режиму педагогічним колективом школи: вчитель будь-якого фаху повинен стежити за правильністю свого професійного мовлення, дбати про культуру писемного та усного мовлення учнів, мати належний рівень мовнокомунікативної компетентності. Як мовленнєві авторитети, вчителі (й не тільки словесники), беззаперечно, впливають як на загальний рівень комунікативних якостей мовлення дітей, так і на їхню навчально-дослідницьку діяльність.

У школі діти залучаються до виконання творчих завдань з української мови і на уроках, і в позаурочний час. Отже, формування креативності студентів спирається на здобутий молоддю шкільний досвід. Розвиткові творчих здібностей обдарованих учнів сприяє система різноманітних форм позакласної роботи з української мови, зокрема таких, як: олімпіади, конкурси читців, юних поетів, знавців української мови (шкільні, міські, обласні та всеукраїнські); мовно-літературні вечори, наукові конференції, круглі столи, присвячені Дню української мови та писемності, творчості літераторів, діяльності мовознавців; робота гуртків з української мови (тематичних та широкопрофільних). Наймасовішими та найпопулярнішими серед школярства заходами є такі, як: Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів (Національний центр «Мала Академія наук України»), Міжнародний конкурс знавців української мови імені Петра Яцика; Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка (з 2011 року проводиться у рамках підготовки до відзначення у 2014 році 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка); всеукраїнські учнівські олімпіади з української мови. Метою заходів є піднесення престижу української мови як державної, розвиток творчих здібностей молоді, підтримка юнаків і дівчат, що виявляють інтерес до українського мовознавства.

Безперервність процесу мовної освіти забезпечена передусім тісним взаємозв'язком школи і ВНЗ. Цілком доречно з цього приводу звернутися до роздумів Л. Мацько: «Сучасна людина не може жити запасом шкільних знань: мова змінюється і розвивається, та й особистість сучасної молодої людини знаходиться у постійній зміні і розвитку» [2, с. 65].

Традиційні форми співпраці з органами освіти (науково-методичні семінари кафедри української мови ВНЗ за участю учителів-словесників, викладачів педагогічних коледжів; виступи вчителів-предметників на щорічних настановчих та підсумкових факультетських конференціях з питань педагогічної практики студентів та ін.), беззаперечно, потрібні і важливі, але вони, як правило, розраховані на нечисленну аудиторію і тому не мають належного виховного та емоційного впливу на всіх учасників професійного дискурсу. На нашу думку, ці форми роботи доцільно поєднати з потужнішими за глибиною розкриття проблеми та кількістю

учасників її обговорення резонансними заходами, що привертають увагу громадськості. Таким чином, формуючи креативну мовну особистість студентів педагогічних спеціальностей, викладачі мають керуватися такими дидактичними принципами успішного навчання мови, як наступність і перспективність.

Третій фактор пов'язаний із двома першими: викладачеві ВНЗ слід враховувати індивідуальний стиль навчальної діяльності кожного студента, його психофізіологічні особливості, суб'єктивний досвід творчості. Особистісно орієнтований підхід до процесу вивчення української мови в університеті допомагає визначити креативний потенціал кожного майбутнього педагога. При цьому значну роль відіграють завдання диференційованого характеру, наприклад, різнорівневі тести (репродуктивного, репродуктивно-продуктивного та творчого типів), виконання яких здійснюється студентами індивідуально і самостійно. В умовах єдиного навчального плану, загальних вимог до професійно спрямованих знань, умінь і навичок майбутніх учителів встановлюється орієнтовний мінімум, що дозволяє присвоїти випускникові ту чи іншу кваліфікацію. У процесі формування креативності майбутніх учителів протягом навчання потяг до виконання творчих завдань з української мови для переважної більшості студентів закономірно зростає, але деякі так і обмежуються рамками репродуктивної діяльності.

Професійно підготовлений вчитель – це всебічно вихована, творча особистість, психологічно й методично ерудована, яка має стійкі професійні вміння, яскраво виражену педагогічну спрямованість, розвинене дидактично-методичне мислення. Способи розв'язання педагогічних завдань – оригінальні та ефективні, такий фахівець володіє різноманітною педагогічною технікою, має чітко виражений індивідуально-творчий стиль роботи. Професійно важливими особливостями педагогічної творчості вважають публічність професійної праці та співтворчість із колективом учнів, їхніх батьків, із колегами-вчителями; зумовленість професійними знаннями, що набули особистісного змісту.

Учитель, як креативна особистість, вільно відчуває себе в широкому інформаційному просторі, він постійно обізнаний з проблем теорії навчання та виховання, відстежує педагогічні інновації, спирається на чужий професійний досвід та ділиться своїми педагогічними міркуваннями (у тому числі засобами Інтернету). При цьому високий рівень мовнокомунікативної компетентності дозволяє педагогу не тільки створювати професійний дискурс, а й відчувати емоційне задоволення від спроможності творчо самовиразитися засобами української мови. На сьогодні належний рівень володіння комп'ютером стає необхідною умовою успішної творчої педагогічної діяльності.

Інформатизація навчального процесу сприяє вдосконаленню методичних систем навчання української мови у педагогічному ВНЗ:

сьогоднішні студенти (денної і тим більше заочної та дистанційної форм освіти) все активніше послуговуються комп'ютерними електронними словниками, підручниками, довідниками в процесі підготовки до різних форм вузівських занять. Освітній мінімум ІКТ (інформаційно-комп'ютерної компетентності) майбутнього педагога – це професійно спрямовані знання, уміння і навички застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у науково-дослідній та індивідуально-самостійній навчальній роботі. Під таким освітнім мінімумом розуміють комп'ютерну грамотність (Л. Макаренко). ІКТ-компетентність, на наш погляд, є складовою ІКК – інформаційно-комунікаційної культури. Важливо зазначити, що сформована інформаційно-комунікаційна компетентність учителя-предметника є обов'язковою умовою формування освітнього середовища навчально-дослідницької діяльності школярів.

Вищезазначене дозволяє зробити **висновок** – *науково-дослідна та індивідуально-самостійна, професійно спрямована навчальна робота майбутніх учителів з української мови в межах навчального середовища ВНЗ стає дієвим засобом формування креативності студентів за таких умов:*

1. Якщо процес вивчення української мови матиме науково-пошуковий, творчий характер, зумовлений оптимальною методичною системою, що водночас дозволить студентам подолати психологічні труднощі, пов'язані з адаптацією до навчання у ВНЗ, і розвиватиме набуті у довузівський період творчі здібності.

2. Якщо результатом співпраці кафедри української мови і школи стане систематичне проведення в університеті та у базових навчальних закладах науково-методичних семінарів, науково-практичних конференцій, до участі в яких активно залучатимуться студенти – майбутні вчителі.

3. Якщо інтелектуальний компонент навчального середовища педагогічного ВНЗ передбачатиме особистісно орієнтований, диференційований підхід до навчання майбутніх учителів української мови.

4. Якщо процес формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів поєднати з формуванням інформаційно-комунікаційної культури в цілому та інформаційно-комп'ютерної компетенції зокрема. При цьому визначальну роль відіграє матеріальний компонент навчального середовища ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Курлянд З. Н. Психолого-педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетенції майбутніх учителів / З. Н. Курлянд // Наука і освіта. – 2010. – № 8–9. – С. 171–176.

2. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник [для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня

«магістр»] / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

Екатерина Климова. Формирование студента как креативной личности в условиях среды обучения в педагогическом вузе.

В статье рассматривается понятие креативности в контексте проблемы формирования коммуникативной языковой профессиональной компетентности будущих учителей. Автор последовательно доказывает, что создание в педагогическом вузе среды обучения, соответствующей требованиям современного высшего образования, является обязательным условием формирования креативности студентов в ходе научно-исследовательской, индивидуально-самостоятельной учебной работы по украинскому языку.

Ключевые слова: креативность, коммуникативная языковая профессиональная компетентность будущего учителя, структурные компоненты среды обучения, субъектно-деятельностное обучение.

Kateryna Klymova. The formation of a student, as a creative individual, in terms of educational environment at higher pedagogical educational establishments.

The article deals with the notion of creativity as the problem component of formation of language communicative professional competence among prospective teachers. Keeping in mind intellectual and material sides of educational environment, the author proves that creating educational environment at higher pedagogical educational establishments is vital in forming creativity among the students in the course of their research and individual work in Ukrainian.

Key words: creativity, language communicative professional competence of a prospective teacher, educational environment, structural components of educational environment, subject-activity education.

УДК 37.013.:167

В. В. Кондратова

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ПРЕДМЕТІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА» В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті автор окреслює особливості організації та проведення навчально-дослідницької діяльності учнів основної школи з предметів освітньої галузі «Естетична культура». Звертає увагу на дидактичні функції навчально-дослідницької діяльності, розкриває деякі аспекти монопредметних, міжпредметних та надпредметних досліджень. Подає